

Maja Wojciechowska

Instytut Filologii Polskiej

Uniwersytet Gdański

e-mail: maja.wojciechowska@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-5340-3722>

Marta Zielińska

Uniwersytet Gdański

e-mail: martazielinska@onet.pl

[Książka jako produkt turystyczny (na przykładzie Grudziądza)

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.31.08>

Abstrakt: Celem artykułu jest zaprezentowanie znaczenia książki regionalnej i turystycznej dla rynku turystycznego na przykładzie miasta Grudziądza. W artykule omówiono zagadnienie turystyki krajoznawczej, motywy jej uprawiania oraz rolę tzw. produktu turystycznego, do którego można zaliczyć książkę turystyczną i krajoznawczą. Zwrócono uwagę na motywy zakupu produktu turystycznego oraz przedstawiono typy książek turystycznych na przykładzie rynku wydawniczego Grudziądza. Na koniec zaprezentowano przykładowe typy publikacji związanych z turystyką w obszarze województwa kujawsko-pomorskiego, ze szczególnym uwzględnieniem Grudziądza. Artykuł został oparty o analizę bibliograficzną, analizę literatury oraz dane zaczerpnięte w jednostkach samorządu terytorialnego zajmujących się udzielaniem informacji.

Słowa kluczowe: rynek książki, produkt turystyczny, książka regionalna, książka turystyczna, Grudziądz

Wprowadzenie

Grudziądz jest stutysięcznym miastem o wieloletniej historii i tradycji, położonym na prawym brzegu Wisły w województwie kujawsko-pomorskim. Pierwsze wzmianki o nim sięgają objęcia ziemi chełmińskiej przez Konrada Mazowieckiego oraz działalności misyjnej biskupa Chrystiana (1207–1218). Bogata historia i walory przyrodnicze oraz kulturalne Grudziądza są dumą miasta, które w ostatnich latach (2015–2020) skupia się na promocji całego regionu, aby przyciągnąć zarówno inwestorów, jak i turystów. Wraz z rozwojem turystyki na rynku księgarskim zaczęły pojawiać się nowoczesne książki turystyczne zawierające wiele informacji praktycznych, dotyczących m.in. transportu, zakwaterowania, wyżywienia, szlaków i tras turystycznych. Oprócz przewodników miejskich dostępne są również pozycje poświęcone okolicom Grudziądza i regionowi kujawsko-pomorskiemu. Publikacje przewodnikowe stanowią dla wielu turystów ważne źródło informacji i praktycznych wskazówek, które mogą być wykorzystywane w podróży.

Szybkie tempo życia, coraz silniejszy stres, ale także wszechobecny hałas i zanieczyszczenia w sposób naturalny kierują człowieka w stronę rekreacji, wypoczynku i turystyki (Kaczmarek, 2014, s. 201). Podróże nierozdzielnie związane są z wypoczynkiem, poznawaniem i rozrywką, wspierają również utrzymanie zdrowia psychicznego ponieważ wiążą się ze zmianą codziennego, „monotonnego” rytmu życia, stanowią przyjemność, wiążą się z dobrowolnością i możliwością decydowania. Koją się ze spokojem, luzem, zadowoleniem, poznawaniem nowych miejsc, kultur, tradycji, historii, odkrywaniem świata, a także regeneracją sił psychicznych i fizycznych. Podniesienie poziomu życia i dostępność środków transportu powoduje, że coraz bardziej popularne stają się nie tylko długie podróże, ale również wypadki weekendowe. W związku z tym wiele osób chętnie sięga po przewodniki oraz książki turystyczne i krajoznawcze, które zawierają informacje o interesującym je regionie, historii, czy zwyczajach mieszkańców.

Wedle definicji turystyka obejmuje ogół czynności osób, które podróżują i przebywają w celach wypoczynkowych, służbowych lub innych nie dłużej niż rok (Alejziak, 2000, s. 17–18) bez przerwy poza swoim zwyczajnym otoczeniem (Gaworecki, 2010, s. 20) i polega na zmianie miejsca pobytu, środowiska i rytmu życia, obejmując całokształt stosunków związanych z ruchem turystycznym. Jest to podróż kończąca się powrotem do miejsca, z którego nastąpił wyjazd.

Obok turystyki kwalifikowanej (np. piesza, rowerowa, jeździecka), zdrowotnej (uzdrowiskowa, spa i wellness), biznesowej (podróże pracowników na targi i konferencje mające na celu nawiązanie kontaktów biznesowych lub naukowych) oraz religijnej (odwiedzanie miejsc świętych w celu modlitwy i wyproszenia łask), głównym rodzajem jest turystyka poznawcza i wypoczynkowa

(Cymańska-Garbowska & Steblik-Właźlak, 2014). W turystyce poznawczej wśród głównych motywów aktywności wyróżnia się chęć obserwowania przyrody, zwiedzania regionu, poznawania historii, odwiedzania nowych miejsc. Formami turystyki wypoczynkowej są: agroturystyka – wypoczynek w gospodarstwach rolnych oferujących produkty własnego wyrobu; turystyka handlowa – między innymi przygraniczna, gdzie celem wyjazdu jest nabywanie produktów bądź usług; rozrywkowa – wypoczynek w parkach rozrywki, kasynach, klubach; morska – wycieczki na jachtach, promach, statkach pasażerskich, a także – o czym mówi się coraz częściej – seksualna, której celem jest wchodzenie w relacje seksualne z mieszkańcami społeczności lokalnej.

Potencjał polskich ziem jest ogromny. Między innymi dlatego nasz kraj uznaje się za jeden z najbardziej atrakcyjnych pod względem turystyki kulturowej w Europie (Jędrysiak, 2008, s. 45). Polska przyroda, czyli między innymi: dobrze zachowane środowisko naturalne, położenie w centralnej części kontynentu, unikatowe w skali Europy krajobrazy przyrodnicze oraz dziedzictwo kulturowe mają bogaty potencjał, który należy wykorzystywać do rozwoju turystyki. Może on służyć także rozwojowi produkcji wydawniczej, a zwłaszcza książek i innych typów publikacji poświęconych przedstawieniu walorów wybranych regionów bądź miast.

Zasoby przyrodnicze i kulturowe ziem polskich mogą stanowić podstawę rozwoju różnych aktywności turystycznych, a także związanych z nimi produktów rynkowych. Daje to szerokie możliwości kreowania atrakcyjnych ofert komercyjnych i nadawania im cech tożsamości lokalnej (Jagusiewicz, 2000, s. 8). W Polsce zagraniczna turystyka przejazdowa jest głównie turystyką miejską, która nierozłącznie jest związana z turystyką kulturową. Według wyników badań GUS około 70% turystów zagranicznych odwiedzających Polskę zatrzymuje się w miastach, zaś najbardziej popularnymi są Warszawa, Kraków, Gdańsk, Wrocław, Poznań i Łódź (GUS, 2019). Turystyka kulturowa, którą najczęściej wybierają turyści przyjeżdżający na wypoczynek do miast obejmuje zwiedzanie obiektów zabytkowych (sakralnych i świeckich), historycznych układów urbanistycznych, obiektów architektury militarnej, muzeów, galerii sztuki, uczestniczenie w imprezach kulturalnych, sportowych i rozrywkowych, zwiedzanie miejscowości związanych z kultem religijnym (turystyka pielgrzymkowa), a także poznawanie kuchni polskiej. Tak więc motywów realizowania turystyki kulturowej jest wiele. W celu propagowania poszczególnych form turystyki, organizatorzy oraz stratedzy promocji miast zajmujący się planowaniem, uwzględniają różnego rodzaju projekty wydawnicze, mające na celu wydobycie i ukazanie walorów regionu. Podczas pisania i opracowywania przewodników turystycznych i pozostałych produktów turystycznych, uwzględniane

są preferencje turystów oraz aktualne trendy, tak aby finalny produkt był atrakcyjny i dostosowany do potrzeb rynku.

Zmiany ekonomiczne, postęp w edukacji, wzrost wykształcenia, zdolność do samodzielnego zdobywania wiedzy wpływa na ciekawość świata, poznanie odmiennych kultur i nowych zakątków (Kaczmarska, 2014, s. 203). W ostatnich latach daje się zauważyć rozpowszechnienie wśród Polaków nie tylko turystyki urlopowej i długoterminowej, ale także krótkich, często weekendowych wyjazdów krajowych. Obie formy wyjazdu (te dłuższe, jak i krótsze) pozwalają na odpoczynek i oderwanie się od stresorów związanych z codziennymi obowiązkami. Każdą podróż poprzedzają przygotowania, zaś dla wielu turystów podstawową formą zdobywania wiedzy jest książka, zarówno ta wydana w formie papierowej, jak i ta w wersji elektronicznej, która stanowi specyficzną formę produktu turystycznego.

Produkt turystyczny

Produkt turystyczny to wszystko, co oferowane jest na rynku turystycznym i co nabywa odwiedzający w celu zaspokojenia potrzeb i pragnień związanych z podróżą. Produkt turystyczny to dobra, usługi i idee związane z realizacją podróży turystycznej, to także doświadczenia i przeżycia związane z podróżą. W tę definicję wpisują się publikacje przygotowywane z myślą o wypukleniu walorów regionu i miasta, prezentujące jego bogactwo, które może stać się źródłem niezapomnianych wrażeń.

Produkty turystyczne mogą zaspokajać potrzeby wyłącznie turystów, np. usługi przewodnickie, lub potrzeby turystów oraz osób niebędących turystami, np. kultura. Niektóre dobra i usługi turystyczne są nabywane wyłącznie w związku z uprawianiem turystyki, jak np. odpowiednia odzież, ale także przewodniki turystyczne (Altkorn, 2006, s. 98). W skład produktu turystycznego wchodzi zarówno elementy materialne, jak i niematerialne. Tworzą go zatem:

1. Dobra materialne:
 - infrastruktura turystyczna,
 - naturalne i kulturowe walory turystyczne,
 - sprzęt turystyczny i sportowy,
 - pamiątki.
2. Usługi:
 - baza noclegowa,
 - zakwaterowanie,
 - punkty gastronomiczne,

- pilotaż i przewodnictwo wycieczek turystycznych,
 - imprezy kulturalne,
 - wypożyczalnie sprzętu turystycznego.
3. Otoczenie:
- klimat i pogoda,
 - wizerunek miejsca,
 - nowe doświadczenia,
 - emocje i wrażenia,
 - nowe kontakty towarzyskie (Altkorn, 2010, s. 76).

Z perspektywy nabywcy dobra materialne oraz usługi turystyczne mają bezpośredni wpływ na sferę materialną turysty, podczas gdy elementy otoczenia produktu turystycznego wpływają głównie na jego sferę psychiczną. Dla turysty, produktem turystycznym będzie zatem suma materialnych i niematerialnych dóbr i doświadczeń, towarzyszących podróży turystycznej. Książka regionalna i turystyczna niewątpliwie będzie kwalifikowała się do grupy pierwszej – dóbr materialnych – ale też sama w sobie może stanowić źródło nowych wrażeń, doświadczeń estetycznych, a nawet emocji.

Warto zwrócić uwagę, że produkt turystyczny może być rozpatrywany z perspektywy przedsiębiorstwa (w tym wydawnictwa), jako zbiór produktów i usług związanych ze sprzedażą produktów i usług turystycznych, lub z perspektywy turysty, jako atrakcyjne walory turystyczne, które nabywa. Produkty turystyczne, ze względu na ich złożoność, można podzielić na:

1. Produkty proste – są to pojedyncze produkty turystyczne. Prosty produktem turystycznym może być:
 - rzecz – np. przewodniki, pamiątki, sprzęt turystyczny,
 - usługa – np. usługa informacyjna w punkcie informacji turystycznej, usługa noclegowa, usługa komunikacyjna.
2. Produkty złożone – stanowią produkty, w których skład wchodzi jeszcze inne produkty lub usługi. Do produktów zintegrowanych zalicza się:
 - wydarzenie – np. pielgrzymka, festiwal, koncert, festyn, impreza (można zaliczyć tu również targi książki, festiwale, różnego rodzaju imprezy czytelnicze itp.),
 - pakiet turystyczny – np. noclegi połączone ze zwiedzaniem.

Motywy zakupu produktu turystycznego

Na decyzje o zakupie produktu turystycznego ma wpływ szereg czynników pośrednich i bezpośrednich, będących rezultatem świadomych i podświadomych potrzeb konsumentów – turystów. Motywy dokonywania zakupów produktów turystycznych można podzielić na:

1. Motywy emocjonalne – stanowią zbiór czynników, których podłożem jest impuls. Do emocjonalnych motywów zakupu produktu turystycznego należą:
 - ambicje – najczęściej związane z ekonomiczną sytuacją konsumenta, lub grupą odniesienia, do której się porównuje,
 - moda – wpływa na decyzje o zakupie produktów, uwarunkowane obecnie panującymi trendami na rynku,
 - obawa – jest związana ze stosunkiem nabywcy do oszczędzania,
 - marzenia – stanowią subiektywne odczucia i pragnienia konsumenta względem zakupu określonych dóbr.
2. Motywy racjonalne – są to czynniki związane z konkretnymi potrzebami, jakie spełnia określony produkt turystyczny. Racjonalnymi motywami zakupu produktu turystycznego są:
 - potrzeba – decyzja o podróżowaniu, jest rezultatem chęci spełnienia określonej racjonalnej potrzeby, np. potrzeby poprawy zdrowia,
 - przyjemność i komfort – są subiektywnymi odczuciami konsumenta, związanymi z oceną jakości danych produktów,
 - korzystna cena – decyzja o zakupie jest podyktowana atrakcyjnym stosunkiem ceny do jakości produktu,
 - sprawna obsługa – wpływa na funkcjonalność i jakość usługi,
 - wygoda – związana jest z komfortem nabywcy w związku z zakupem i użytkowaniem produktu turystycznego (Kapferer, 2008, s. 9–10).

W przypadku książki, która w określonych przypadkach również stanowi produkt turystyczny, także mogą zaistnieć wymienione motywy. Tak więc wybór i zakup książki turystycznej może wynikać z pobudek racjonalnych – konkretnej potrzeby (np. pozyskania informacji o danym regionie przed realizacją wyjazdu), atrakcyjnej ceny przewodnika, przyjemności korzystania z rzetelnie opracowanej i wizualnie atrakcyjnej książki, ale również z pobudek emocjonalnych, jak np. chęci przeczytania tytułu przygotowanego przez znanego

podróżnika czy celebrytę, książki ucieleśniającej marzenia o fantastycznych dalekich wyprawach itp.

Aby produkt turystyczny był atrakcyjny dla potencjalnych nabywców, musi posiadać następujące funkcje:

- użyteczność – musi spełniać określone potrzeby nabywców,
- spójność – wszystkie elementy produktu turystycznego powinny ze sobą współgrać,
- oryginalność – powinien wyróżniać się na rynku spośród innych produktów (Kaczmarek, Stasiak & Włodarczyk, 2010, s. 173–174).

Książka turystyczna w różnym ujęciu i postaci także powinna posiadać te atrybuty, aby była atrakcyjna z punktu widzenia czytelnika. Najważniejszą cechą książki turystycznej niewątpliwie będzie jej użyteczność, choć coraz częściej turyści poszukują oryginalności – chcą, by publikacje przedstawiały niespenetrowane dotąd miejsca, nowe, ciekawe propozycje spędzania wolnego czasu, ale także nowatorskie formy prezentacji dobrze znanych już obiektów lub przestrzeni. Dlatego uwagę zwracają przewodniki i albumy, w których zamieszczane są ciekawe artystyczne fotografie, bądź interesujące opisy, prezentujące nowe fakty i historie mogące zainspirować do podróży. Coraz większe zainteresowanie zwracają również publikacje multimedialne bądź hybrydowe, posiadające odnośniki do filmów, muzyki, prezentacji, różnego rodzaju informacji prezentowanej w formie graficznej, a nawet nagrań realizowanych w czasie rzeczywistym, pokazujących aktualną sytuację w obiekcie turystycznym.

Typy książek turystycznych

Turystyka krajoznawcza jest skoncentrowana na zdobywaniu wiedzy o danym kraju bądź regionie i dzieli się na czynną oraz bierną. Pierwsza z nich polega na samodzielnym zdobywaniu wiedzy o interesującym obszarze i wówczas turysta samodzielnie sięga po publikacje lub wyszukuje informacje w Internecie. Natomiast turystyka bierna ma miejsce wtedy, gdy informacje są przekazywane do potencjalnego podróżnika. Są to zorganizowane formy wypoczynku (np. wycieczki organizowane przez biura podróży z przewodnikiem).

Formą przekazywania informacji turystycznej mogą być książki oraz różnego rodzaju foldery i mapy. Najczęściej wyróżniane typy publikacji turystycznych to: albumy krajoznawcze, przewodniki, monografie oraz inne opracowania krajoznawcze, mapy i atlasy, wydawnictwa dla dzieci oraz informatory krajoznawcze i foldery (Kaczmarek, Stasiak & Włodarczyk, 2010, s. 173–174). Wiele z nich stanowi nie tylko źródło podstawowej wiedzy o regionie, ale jest

także narzędziem pozwalającym na pogłębianie zainteresowań oraz utrwalanie doświadczeń – prezentując informacje na temat historii, kultury, lokalnej biosfery, architektury i życia codziennego.

Albumy krajoznawcze

Albumy krajoznawcze to publikacje bogato ilustrowane, poświęcone szczególnym regionom geograficznym, interesującym miejscom, posiadające przede wszystkim walory artystyczne, ponieważ zawierają fotografie, malowidła lub grafiki, które ilustrują krajobrazy, urokliwe zakątki miast, tajemnicze miejsca. Albumy krajoznawcze zawierają mniej informacji faktograficznych na rzecz bogatej szaty graficznej. Jednym z przykładów na grudziądzkim rynku książki jest opracowanie Jadwigi Drozdowskiej z 2001 roku, wydane przez Muzeum w Grudziądzu pod tytułem *Grudziądz: widoki miasta. Ansichten der Stadt*. Jest to album prezentujący Grudziądz w malarstwie, grafice i rysunku. Zawiera widoki miasta począwszy od XVI wieku po lata II wojny światowej. Dzięki dofinansowaniu publikacji przez Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej ze środków finansowych Republiki Federalnej Niemiec słowa wstępu oraz wszystkie obrazy zawierają opisy w języku niemieckim. Na stronach albumu umieszczone zostały portrety miasta z okresu 350 lat. Obrazy zaprezentowane w albumie zostały wybrane spośród prac przedstawianych na wystawach, pochodzą także z kolekcji regionalnych oraz prywatnych zbiorów osób zamieszkałych w kraju i poza jego granicami. W różnych ujęciach pojawiają się ogólne widoki miasta, zabytkowe budowle, ale przede wszystkim to, czym szczyli się Grudziądz – piękna panorama miasta z zabytkowymi spichrzami, murami miejskimi u podnóża Wisły. W prezentowanych pracach podziwiać można gotycką farę, Kolegium Jezuickie, Klasztor Benedyktynek, Pałac Opaterek, rynek miejski, górę zamkową z wieżą i ruinami kaplicy oraz inne ciekawe miejsca.

Przewodniki turystyczne

Współczesny słownik języka polskiego definiuje przewodnik jako „książkę zawierającą informacje o zabytkach, trasach turystycznych, noclegach oraz o historii, geografii itp. danego miasta, regionu, państwa” (*Popularny słownik języka polskiego*, 2001, s. 556). Początkowo przewodniki nazywano: *Diarium*, *Descriptio*, *Itinerarium*. W wieku XVII pojawiła się nazwa *Deliciae*, zaś w XIX *Baedecker* (Mączak, 1978, s. 33). Pierwszym przewodnikiem turystycznym po ziemiach polskich był *Przewodnik dla podróżujących w Polsce i Rzeczypospolitej Krakowskiej* Józefa Wawrzyńca Krasieńskiego, który opublikowano w Warszawie już w 1820 r. (Orłowicz, 1914, s. V). Współczesne przewodniki turystyczne mają formę

książki, broszury, ulotki lub folderu. Coraz częściej pojawiają się również przewodniki interaktywne w formie multimedialnej, które wymagają sprzętu służącego do ich odczytu bądź odsłuchu.

Przewodniki muszą być czytelne i łatwe w odbiorze dla turysty, dlatego posiadają mapy, fotografie i rysunki. W odróżnieniu od albumów zaopatrzone są w praktyczne opisy, np. dotyczące sprzętu, wyposażenia czy ubioru wymaganego do przebycia trasy.

Publikacje przewodnikowe różnią się pod względem treści i formy. Zawierają prezentacje najciekawszych miejsc, tras wycieczkowych, informacje o obiektach przekazanych do ruchu turystycznego, praktyczne informacje: co warto zobaczyć, dokąd się udać, gdzie znaleźć nocleg, jakimi środkami transportu publicznego podróżować, jakie atrakcje turystyczne są dostępne, a także które lokale gastronomiczne są warte odwiedzenia. Często stosowanym kryterium podziału przewodników jest zasięg terytorialny. W związku z tym można wyróżnić przewodniki po świecie, kontynentach, krajach, regionach, miastach lub miejscowościach oraz poszczególnych obiektach i trasach. Niekiedy tworzone są dalsze podziały, uwzględniające na przykład specyfikę danego regionu geograficznego (przewodniki górskie, mieszane, wyżynne, nizinne) lub konkretnego obiektu (przewodniki po zabytkowych obiektach przemysłowych, architektonicznych, obszarze naturalnym, muzealne). Tak więc większość przewodników można zakwalifikować do jednej z dwóch grup: przewodników po konkretnych obiektach (np. *Twierdza Grudziądz: przewodnik*, Grudziądz, 2014) lub do przewodników po określonym terenie: jednostkach administracyjnych (np. miasto Grudziądz), regionach historyczno-geograficznych (np. region kujawsko-pomorski), jednostkach fizyczno-geograficznych (np. Bory Tucholskie, Dolina Brdy) oraz innych terenach, które stanowią wyodrębnioną całość.

Z punktu widzenia dziedziny uprawianej turystyki wyróżniamy przewodniki dla turystyki pieszej, rowerowej, narciarskiej, żeglarskiej, kajakowej itp. przeznaczone dla amatorów wybranej dziedziny sportu. Osobną grupę stanowią przewodniki po obiektach: muzeach, skansenach czy zamkach. Przykładem takiej publikacji na grudziądzkim rynku wydawniczym jest praca zbiorowa pod nazwą *Twierdza Grudziądz. Przewodnik*.

W ostatnich latach można zaobserwować rozwój turystyki militarnej. *Twierdza Grudziądz* wydana w 2014 r. nakładem Wydawnictwa SGK Tomasz Kowalski jest przeznaczona dla miłośników fortyfikacji i odkrywa zwiedzającym budowlę fortyfikacyjną. Opisane są w niej dokładnie sposoby dojścia do poszczególnych obiektów. Publikacja zawiera opis historii grudziądzkiej twierdzy, zasady zwiedzania fortyfikacji (wybór optymalnej pory roku, wyposażenia sprzętowego, podpowiedzi w kwestii ubioru, mapy), ostrzeżenia o miejscach

szczególnie niebezpiecznych i konieczności zachowania ostrożności, a także propozycje 25 wycieczek dla pasjonatów tematu. Stanowi cenne źródło informacji dla miłośników historii.

Opracowania krajoznawcze

Opracowania krajoznawcze to atlasy i mapy, tematyczne encyklopedie i leksykony, skrypty oraz podręczniki akademickie, bibliografie, a także katalogi zabytków. Jest to zazwyczaj forma prezentacji walorów opisywanego terenu, posiadająca szczególną wartość z uwagi na prezentowanie dokumentacji krajoznawczo-turystycznej, język i styl wypowiedzi, użyteczność oraz walory edytorskie.

Przykładem opracowania krajoznawczego jest publikacja *Dzieje Grudziądza* pod redakcją prof. Jerzego Danielewicza, wydana w Grudziądzu w 1992 r. nakładem Grudziądzkiego Towarzystwa Kultury. Stanowi zbiór informacji geograficznych na temat regionu grudziądzkiego, takich jak: rzeźba terenu, klimat, uwarunkowania hydrograficzne, charakterystyka roślin i zwierząt, opis zagrożeń środowiska, powietrza, wód, gleb – oparte na analizie badawczej i naukowej. W dalszej części książki opisano dzieje polityczne i społeczne miasta oraz okolicy, życie religijne, kulturę oraz oświatę, a także najciekawsze zabytki oraz historię z uwzględnieniem podziału na epoki. Monografię tą można również zaliczyć do kategorii prac naukowych, z uwagi na przedstawione w niej wyniki badań i analizy.

Inną pracą jest wydany przez Miejski Ośrodek Rekreacji i Wypoczynku w Grudziądzu zbiór dziewięciu folderów pod wspólną nazwą *Grudziądz: spacer po mieście*. Są to propozycje spacerów po najciekawszych zakątkach miasta śladami kawalerzystów, w tym spacerów po historycznych koszarach, cytadeli, ogrodach i parkach; oglądania miasta z okien tramwaju, a także zwiedzania Góry Zamkowej z wieżą Klimek i grudziądzkiej architektury. Każdy z folderów został wyposażony w fotografie, dzięki którym prowadzi zwiedzającego krok po kroku do najciekawszych miejsc.

Mapy i atlasy

Mapa jest dwuwymiarowym rysunkiem przedstawiającym zmniejszony i uogólniony obraz świata, kraju, lub konkretnej miejscowości. Wykonuje się ją według określonych zasad, stosując przyjęte umownie środki graficzne. Najważniejsze elementy, które decydują o jej funkcjonalności to oznaczenia: matematyczne (skala, podziałka, siatka, ramka z podziałem stopniowym), geograficzne (znaki topograficzne) i legenda. Charakterystyczną, często podkreślaną, właściwością mapy jest jej kartometryczność, czyli możliwość wykonywania

pomiarów odległości lub powierzchni. Ważną cechą mapy jest uogólnienie i dobór odpowiednich elementów, które są potrzebne do prezentacji treści mapy. Dzięki tej generalizacji można wyodrębnić najważniejsze komponenty, z których składa się mapa. Jest to obraz kartograficzny, czyli główna część i treść mapy, pozwalająca określić geograficzne położenie opisywanego obszaru, oraz pozostałe elementy matematyczne wymienione powyżej, które wykorzystywane są do odczytywania, jak również pomiaru różnych cech ilościowych i jakościowych. Dzięki ogólnie znanym znakom umownym, treść mapy jest przejrzysta i łatwa do odczytu, dlatego skutecznie wykorzystywana jest w turystyce.

Atlas jest z kolei usystematyzowanym, opracowanym w jednolity sposób zbiorem map, planów, zdjęć lotniczych lub ilustracji, przedstawiających pewien obszar Ziemi, określony zazwyczaj w tytule. Historia atlasów sięga początków naszej ery. Za jeden z pierwszych uważany jest *Geographike hyphegesis*, a więc *Geografia* Ptolemeusza ze 150 r. n.e., w której autor prezentował aktualną wiedzę geograficzno-kartograficzną.

Ze względu na treść wyróżnia się atlasy ogólnogeograficzne oraz specjalne – dla wybranych zagadnień, np. mórz, ochrony środowiska, komunikacji, czy gospodarki. Atlasy, w przeciwieństwie do map, mogą prezentować szerszy zakres informacji, np. w postaci fotografii, zestawień, grafik czy tabel zawierających dane statystyczne. Atlasy mogą mieć różną formę i układ, w związku z czym wyróżnia się atlasy: świata, kontynentów, regionów, państw, miast, ale też ogólnogeograficzne i tematyczne, a także atlasy samochodowe, szkolne oraz turystyczne – wspomagające uprawianie turystyki.

Ciekawą pozycją na grudziądzkim rynku wydawniczym jest atlas historyczny Grudziądza, stworzony przez Janusza Bonczkowskiego i Dawida Schonevalda. Składa się z czarno-białych i kolorowych ilustracji oraz 25 planów miasta z okresu od XVII do XX w., które przedstawiają przedwojenną topografię regionu oraz historię rozwoju przestrzennego Grudziądza do 1945 r. Przeznaczony jest głównie dla badaczy historii i pasjonatów regionu (Schonewald & Bonczkowski, 2017, s. 5).

Informatory turystyczne i krajoznawcze

Informatory krajoznawcze to typ publikacji zawierający zestaw praktycznych zagadnień przydatnych turystom podczas podróży. Zazwyczaj uwzględniają najważniejsze miejsca, które warto zobaczyć, propozycje tras, wskazówki dla turystów, takie jak zasady poruszania się po okolicy różnymi środkami transportu, opis bazy gastronomicznej i noclegowej, informacje o lokalnym handlu, wydarzeniach kulturalnych, możliwościach aktywnego wypoczynku, jak również ostrzeżenia, ważne informacje i porady. Informatory nie pogłębiają zwykle

w sposób znaczny prezentowanego tematu. Mają zwięzłą i praktyczną formę. Często wydawane są przez biura informacji turystycznej oraz agendy miejskie i wojewódzkie odpowiedzialne za promocję danego regionu lub też są owocem prac konkretnych instytucji – muzeów, skansenów, towarzystw turystycznych.

Informatory krajoznawcze są jedną z najczęściej wybieranych przez turystów pozycji (spośród wymienionych). Umożliwiają bowiem szybkie zapoznanie się z aktualnymi wiadomościami, które będą przydatne podczas pobytu w danym miejscu, wyodrębniając również kluczowe informacje o historii czy geografii miejsca destynacji. Są ponadto napisane przystępnym i obrazowym językiem.

Informatory turystyczne i krajoznawcze promują miasta oraz całe regiony w sposób wykraczający poza zwykłą reklamę, ale nie prezentują bardziej złożonej problematyki. Są to materiały popularyzatorskie. Promują wiedzę na pewien temat, prezentowaną w sposób wolny od odniesień naukowych i tendencji poradniczej. Taki rodzaj publikacji nie odnosi się do badań i metod naukowych, nie przedstawia też szerszego tła omawianych zagadnień. Stanowi formę przekazywania informacji mającą zachęcić do zainteresowania się jakimś miejscem, instytucją bądź tematem (Dawidowicz-Chymkowska, 2020, s. 28).

Ciekawe informatory przedstawia strona i punkt informacji turystycznej Miejskiego Ośrodka Rekreacji i Wypoczynku miasta Grudziądza. W niewielkim „przewodniku” zawarte zostały najważniejsze informacje, podzielone w spisie treści na: Historię, Przewodnik po Starym Mieście (opisujący najważniejsze zabytki), Atrakcje, Noclegi, Gastronomię. Informator kończy się rozdziałem „Warto wiedzieć”, który zawiera informacje takie jak: strefy darmowego Internetu, „o zakupie biletów na komunikację miejską”, przydatne odnośniki do stron internetowych, czy numery kontaktowe na przykład na taksówkę lub wynajem auta (*Informacja Turystyczna w Grudziądzu*, [2016]).

Książka o tematyce regionalnej i turystycznej w rejonie Grudziądza

Region kujawsko-pomorski cechuje się bogatą przyrodą, historią, ciekawymi zabytkami. Leży w północnej części Polski, po obu brzegach Wisły, obejmując Kujawy (z największymi miastami regionu: Bydgoszczą, Toruniem, Włocławkiem), ziemię chełmińską będącą częścią Pomorza Nadwiślańskiego, ziemię dobrzyńską oraz fragmenty Pomorza Gdańskiego i Wielkopolski, malownicze Pałuki, Park Narodowy Bory Tucholskie, Dolinę Dolnej Wisły oraz Pojezierze Brodnickie. Mimo że nie posiada jednego znaku rozpoznawczego, takiego, jakim na przykład dla Pomorza jest morze, dla Podkarpacia góry, czy też dla regionu mazowieckiego stolica państwa – Warszawa, to na stronie internetowej <https://www.kujawsko-pomorskie.pl/> opisuje się region kujawsko-pomorski

jako krainę niezależnych miast, szanujących swą historyczną tożsamość, której krajobraz cechują: rzeki, lasy, dzikie ostępy, piaszczyste leśne dukty, łagodne doliny, solne bogactwa, prehistoryczne osady, surowe gotyckie mury, strzegące tajemnic baszty (*Portal Województwa Kujawsko-Pomorskiego*, [2014]).

Za promowanie kultury miasta w dużej mierze odpowiadają książki. Celem książki regionalnej jest uświadomienie czytelnikowi czym jest dziedzictwo kulturowe oraz materialne. Każda społeczność regionalna posiada swoją historię i tworzy swoją małą ojczyznę. Grudziądz leżąc na skrzyżowaniu kultur, wiar i tradycji, tworzył własną specyfikę. Historia polskiego Grudziądza i niemieckiego Graudenz była wspólną przeszłością skazanych na sąsiedzkie współzycie Niemców i Polaków (Danielewicz, 1992, s. 7–8), co miało wpływ na kulturę, architekturę i zwyczaje. Produkcja wydawnicza do pewnego stopnia odzwierciedla to bogactwo, które może być interesujące dla przybywających do miasta gości. W Grudziądzu za kontakt z turystami odpowiada przede wszystkim Informacja Turystyczna Grudziądz. Na stronie internetowej: www.it.gdz.pl można zakupić pamiątki, jak i wszelkiego rodzaju książki turystyczne związane z miastem. Dla ułatwienia wyszukiwania, produkty na stronie internetowej można wyszukać według podziału na kategorie (breloki, książki i albumy, kubki, mapy, pamiątki, pocztówki, przewodniki).

W całym województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r. wydano 1274 tytuły książek i był to niewielki wzrost w stosunku do roku 2018, kiedy to ukazało się 1248 tytułów. Jest to wynik całkiem niezły na tle innych województw, ponieważ województwo to uplasowało się na trzecim miejscu, zaraz po województwie mazowieckim (13906 tytułów w 2019 r.) i dolnośląskim (1853). Dla porównania najgorszy wynik osiągnęło województwo zachodniopomorskie z 583 tytułami. Dwa największe miasta w województwie kujawsko-pomorskim wydały w 2019 r. 1057 tytułów (Bydgoszcz – 320, a Toruń – 737) (Dawidowicz-Chymkowska, 2020, s. 61).

Jak już wcześniej wspomniano, za promowanie miasta, jego kultury, historii i walorów przyrodniczych regionu, w dużej mierze odpowiadają książki. W związku z tym na zlecenie miasta powstają przewodniki, atlasy i informatory krajoznawcze, mające na celu promocję całego regionu. W Tabeli 1 dokonano przeglądu przykładowych wydawnictw związanych z Grudziądzem i okolicą, uwzględniając typ publikacji¹.

¹ Problematyka produkcji wydawniczej tego regionu oraz charakterystyka rynku książki z terenu Grudziądza jest przedmiotem odrębnego tekstu autorki.

Tabela 1. Przykłady wybranych publikacji turystycznych wydanych w Grudziądzu

Lp.	Tytuł	Autor/autorzy	Rok wydania	Wydawnictwo	Typ publikacji
1.	<i>Grudziądz na weekend</i>	M. Czepek M. Frencel A. Ściborowska	2007	It press	przewodnik
2.	<i>Grudziądz. Przewodnik</i>	Informacja Turystyczna	2015	Miejski Ośrodek Rekreacji i Wypoczynku	przewodnik
3.	<i>Twierdza Grudziądz. Przewodnik</i>	W. Grabowski T. Kowalski P. Nowiński M. Żebrowski	2016	SGK Tomasz Kowalski	przewodnik
4.	<i>Mapa. Województwo kujawsko-pomorskie</i>	b.d.	2017	BiK	mapa administracyjno-turystyczna
5.	<i>Ogarnij miasto – przewodnik</i>	M. Kalisz D. Szopowska	2017	Paweł Szopowski	przewodnik
6.	<i>Plan Grudziądza</i>	b.d.	2017	Demart	mapa, plan
7.	<i>Cytadela w Grudziądzu – plan</i>	W. Grabowski	2018	SGK Tomasz Kowalski	mapa, plan
8.	<i>Grudziądz. Historia lotniska i zdjęć lotniczych miasta 1904–1945</i>	A. Gawlak W. Grabowski D. Schoenwald	2019	SGK Tomasz Kowalski	album

Źródło: opracowanie własne

W celu lepszego scharakteryzowania rynku wydawniczego Grudziądza poniżej przedstawiono wybrane, interesujące, publikacje poświęcone temu miastu i okolicom.

***Grudziądz. Przewodnik* przygotowany przez Informację Turystyczną**

Jedną z częściej wykorzystywanych podczas wycieczek do Grudziądza publikacji jest przewodnik *Grudziądz. Przewodnik* ten, wydany w 2015 r. przez Informację Turystyczną na zlecenie Wydziału Kultury, Sportu i Promocji Urzędu Miejskiego w Grudziądzu, jest zaledwie 20-stronicową książeczką, która została opublikowana w takiej formie, aby spełniać oczekiwania turystów, chcących w krótkim czasie zwiedzić miasto. Broszura przedstawia najważniejsze informacje rozpoczynając od historii miasta, przez zabytki istotne w kształtowaniu kultury Grudziądza, kończąc na przydatnych informacjach kontaktowych (Ryc. 1).

Ryc. 1. Okładka książki *Grudziądz. Przewodnik* wydanej przez Informację Turystyczną

Źródło: fotografia własna

***Grudziądz na weekend* – przewodnik przygotowany przez Informację Turystyczną**

Przewodnik *Grudziądz na weekend* jest podobną publikacją, lecz wydaną po raz pierwszy przez Informację Turystyczną jeszcze w 2007 r., która w późniejszych latach doczekała się wielu wznowień. Jest to opracowanie przystosowane do potrzeb turystów przyjeżdżających na pobyt krótkoterminowy (Ryc. 2). Spis treści dzieli informacje dla turystów w zależności od sposobu poruszania się po mieście. Osobno zostały przygotowane wskazówki dla pragnących zwiedzić miasto samochodem, rowerem, spacerem, a nawet motolotnią! W przewodniku zaprezentowano weekendowy program zwiedzania miasta. W informacjach znajdują się opisy wydarzeń kulturalnych, takich jak: piątkowe wieczory z muzyką jazzową i folkową, sobotnia wystawa sztuki, a także pakiet weekendowy w grudziądzkim zakładzie balneologii i odnowy biologicznej. Przewodnik przedstawia też ofertę bazy noclegowej i gastronomicznej. Całość informacji turystycznej została uzupełniona zdjęciami wykonanymi przez Michała Czepka, Roberta Pancerzyńskiego, Macieja Signerskiego i Marcina Ściborowskiego, tworząc przydatną książkę dla osób planujących przyjazd do Grudziądza.

Ryc. 2. Okładka książki *Grudziądz na weekend* wydanej przez Informację Turystyczną

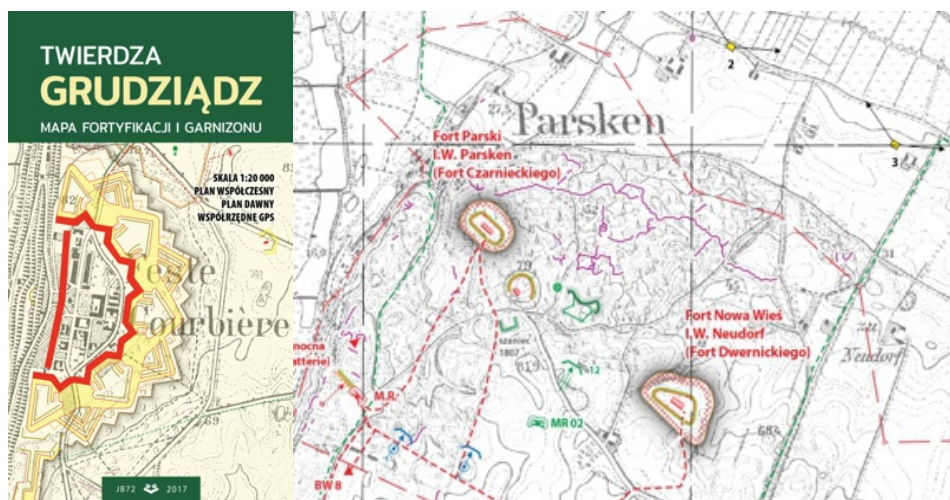
Źródło: fotografia własna

Twierdza Grudziądz. Mapa fortyfikacji i garnizonu – przygotowana przez Pracownię JB72

Jednym z cieszących się największym zainteresowaniem obiektów architektonicznych w Grudziądzu jest twierdza wybudowana pod koniec XVIII w. Stanowi obiekt, który jest celem licznych weekendowych wypadów turystycznych, który doczekał się w związku z tym wielu opracowań. Jednym z nich jest *Twierdza Grudziądz. Mapa fortyfikacji i garnizonu* (Ryc. 3). Jak można przeczytać na stronie wydawcy, przedstawia budowle forteczne i garnizonowe, wzniesione w Grudziądzu i okolicach w latach 1776–1945: nowożytne fortyfikacje fryderycjańskie, forty piechoty i festy, baterie artyleryjskie, schrony, fortyfikacje mobilizacyjne z I i II wojny światowej, urządzenia obrony i ochrony przeciwlotniczej z okresu okupacji, a także zespoły koszarowe i magazynowe, place ćwiczeń, strzelnice i inne budowle garnizonowe łącznie z poligonem w Grupie. Budowle

twierdzy Grudziądz zostały ukazane na tle współczesnego planu miasta oraz na podkładzie mapy historycznej, opracowanej na początku XX wieku. Zaznaczono też obiekty, które na różnych etapach rozwoju twierdzy przestały istnieć. Mapa ma więc charakter kumulacyjny, a twierdza w przedstawionym na niej kształcie nigdy nie funkcjonowała w rzeczywistości (*Twierdza Grudziądz. Mapa...*, [2017]).

Ryc. 3. Okładka publikacji *Twierdza Grudziądz. Mapa fortyfikacji i garnizonu* przygotowanej przez Pracownię JB72

Źródło: (*Twierdza Grudziądz. Mapa...*, [2017])

Twierdza Grudziądz. Przewodnik autorstwa Włodzimierza Grabowskiego, Tomasa Kowalskiego, Piotra Nowińskiego i Mateusza Żebrowskiego

Nieco innym typem publikacji jest przewodnik pod tytułem *Twierdza Grudziądz* (Ryc. 4). Na ponad 300 stronach ujęte są tu bardzo szczegółowe, specjalistyczne opisy czterystu fortyfikacji na terenie Grudziądza i okolicy, 640 zdjęć, dodatkowo również mapy, schematy, a także koordynaty GPS. Jest to przewodnik głównie dla miłośników zabytków militarnych, a w szczególności sztuki fortyfikacyjnej. Opis autorów zachęca do korzystania zarówno początkujących amatorów zwiedzania fortyfikacji, jak i „doświadczonych bunkrowców”. W przewodniku skupiono się na przedstawieniu obiektów obronnych, ich historii, tras dojścia do fortyfikacji, uzupełniając opisy o lokalną ofertę turystyczną. Autorzy Włodzimierz Grabowski, Tomasz Kowalski, Piotr Nowiński i Mateusz Żebrowski zadbali o rzetelne zbadanie materiałów archiwalnych

i penetrację umocnień. We wstępie zaznaczyli, że starali się opisać w miarę dokładnie sposoby dojścia do poszczególnych obiektów, nie narzucając przy tym, w większości przypadków, konkretnej trasy zwiedzania, pozostawiając zainteresowanym pełną dowolność eksploracji terenu – tym bardziej, że większość obszarów fortecznych leży w terenie interesującym krajobrazowo i przyrodniczo. Przewodnik zachęca do 25 wycieczek obejmujących wszystkie obiekty Twierdzy Grudziądz, proponując zwiedzanie piesze i rowerowe. Przewodnik ten skierowany jest głównie do miłośników fortyfikacji i historii, a dzięki obszernym opisom zachwala uroki miasta. Jest to książka przeznaczona dla pasjonatów, jak i mieszkańców miasta, którzy znajdą w niej informacje nowe i pozwalające na poznanie nieznanych terenów.

Ryc. 4. Okładka książki *Twierdza Grudziądz* wydanej przez SGK Kowalski

Źródło: fotografia własna

Cytadela w Grudziądzu – plan przygotowany przez SGK Tomasz Kowalski

Podobną publikację – jak wspomniany wcześniej plan *Twierdza Grudziądz* – stanowi opracowanie *Cytadela w Grudziądzu* (Ryc. 5). Plan w skali 1:3500 dokładnie obrazuje poszczególne elementy cytadeli, takie jak: bastiony, raweliny, plunety, donżon, Wielki Magazyn oraz sieć chodników komunikacyjnych, minerskich i kontr minowych. Na odwrocie planu odbiorca znajdzie rys historyczny cytadeli, wzbogacony archiwalnymi fotografiami.

Ryc. 5. Okładka publikacji *Cytadela w Grudziądzu* wydanej przez SGK Tomasz Kowalski

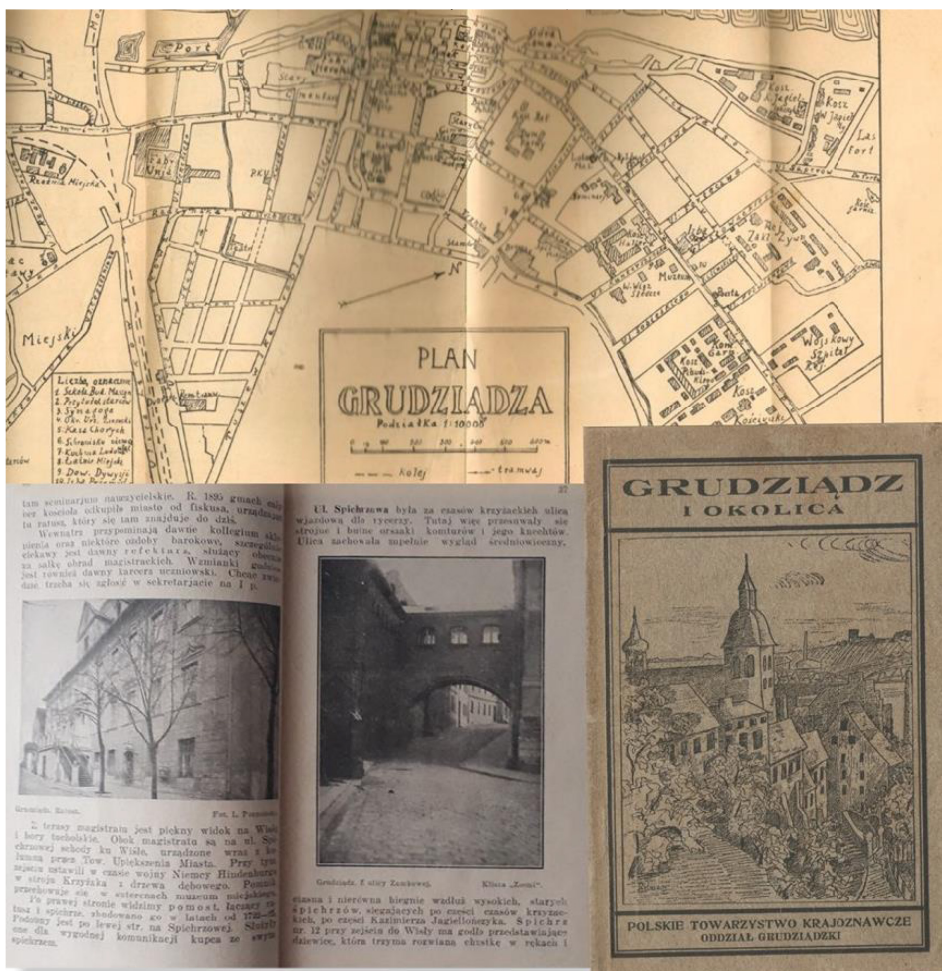
Źródło: fotografia własna

Grudziądz i okolica – przewodnik przygotowany przez Polskie Towarzystwo Krajoznawcze

Przewodnik zatytułowany *Grudziądz i okolica* stanowi interesujący przykład produktu turystycznego z pierwszej połowy XX w. (Ryc. 6). Wydany został jeszcze przed II wojną światową – w 1925 r., nakładem Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. Pozycja ta jest ciekawym unikatem, ilustrującym wygląd

przewodników w latach 20. Czarno-białe zdjęcia, poźółkle stronnice, pozwalają przenieść się do przeszłości. Mimo że informacje w nim zawarte są już nieaktualne, to opis architektury miejskiej może stanowić ciekawe źródło badań historyków miasta.

Ryc. 6. Okładka książki *Grudziądz i okolica* wydanej przez Polskie Towarzystwo Krajoznawcze

Źródło: fotografia własna

W latach 2017–2019 na lokalnym rynku wydawniczym ukazał się szereg publikacji, które można uznać za tytuły wspierające uprawianie turystyki regionalnej oraz poszerzające wiedzę na temat miasta i regionu. Ich wykaz został przedstawiony w Tabeli 2.

Tabela 2. Książki na temat Grudziądza wydane w latach 2017–2019

Książki wydane w roku 2017	
Tytuł	Nazwa wydawnictwa
<i>Twierdza Grudziądz. Mapa fortyfikacji i garnizonu</i>	Pracownia JB72
<i>Grudziądz. Przewodnik</i>	Miejski Ośrodek Rekreacji i Wypoczynku
Książki wydane w roku 2018	
Tytuł	Nazwa wydawnictwa
<i>Cymelia grudziądzkiej fotografii ze zbiorów Muzeum w Grudziądzu i Zbigniewa Zawadzkiego</i>	Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi w Grudziądzu
<i>XX-lecie powiatu grudziądzkiego</i>	KRD Obsługa Poligraficzno-Reklamowa
Książki wydane w roku 2019	
Tytuł	Nazwa wydawnictwa
<i>Paszport małego odkrywcy historii. 100 rocznica powrotu Grudziądza do Macierzy</i>	Urząd Miejski w Grudziądzu
<i>100 lat regionu grudziądzkiego w Niepodległej</i>	Urząd Miejski w Grudziądzu
<i>Lotniczy Grudziądz: 100 lat polskiego lotnictwa na ziemi grudziądzkiej w fotografii</i>	Fundacja Lotniczy Grudziądz

Źródło: opracowanie własne

Na lokalnym rynku wydawniczym dominują publikacje Miejskiego Ośrodka Rekreacji i Wypoczynku, Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi, Urzędu Miejskiego, Biblioteki Miejskiej oraz zakładów poligraficznych: SGK – Tomasz Kowalski, KRD – Obsługa Poligraficzno-Reklamowa, Wydawnictwa Adam Marszałek, Regnum oraz Wydawnictwa Kalamarski. Sporadycznie pojawiają się również publikacje innych wydawnictw. Przegląd prac regionalnych (z uwzględnieniem oficyny wydającej opracowanie) dotyczących Grudziądza, obejmujący publikacje z lat 2000–2020, zaprezentowano w Tabeli 3.

Tabela 3. Przegląd wydawnictw regionalnych dotyczących Grudziądza

Lp.	Tytuł	Autor	Rok wydania	Wydawca
1.	<i>Przewodnik rowerowy po okolicach Grudziądza</i>	M. Czepek (red.)	2007	Miejski Ośrodek Rekreacji i Wypoczynku
2.	<i>Sanktuaria okolic Grudziądza: przewodnik</i>	M. Czepek (oprac.)	2009	
3.	<i>Turystyka wodna w Grudziądzu i okolicach: przewodnik</i>	M. Czepek (red.)	2010	
4.	<i>Przewodnik rowerowy po okolicach Grudziądza</i>	M. Czepek (oprac.)	2012	
5.	<i>Sanktuaria okolic Grudziądza: przewodnik</i>	M. Czepek (oprac.)	2012	
6.	<i>Grudziądz na weekend: przewodnik: zabytki, historia, kultura, rozrywka, noclegi</i>	M. Brudniewicz M. Czepek	2014	
7.	<i>Grudziądz: spacer po mieście</i>	M. Brudniewicz M. Czepek	2014	
8.	<i>Grudziądz. Reisefuhr</i>	b.d.	2015	
9.	<i>Guide to Grudziądz</i>	b.d.	2015	
10.	<i>Cytadela Grudziądz 1776–2016: 240. rocznica rozpoczęcia budowy</i>	W. Grabowski	2016	
11.	<i>Grudziądz: przewodnik</i>	M. Brudniewicz M. Czepek (red.)	2016	
12.	<i>Grudziądz. Przewodnik</i>	b.d.	2017	
13.	<i>Grudziądz: przewodnik rowerowy po Dolinie Dolnej Wisły</i>	M. Czepek (red.)	2018	
14.	<i>Grudziądz: przewodnik</i>	M. Brudniewicz M. Czepek (red.)	2019	
15.	<i>Grudziądz: widoki miasta</i>	J. Drozdowska	2001	Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi w Grudziądzu
16.	<i>Twierdza Grudziądz: ochrona, zarządzanie, zagospodarowanie</i>	M. Żebrowski	2009	
17.	<i>Historia – kawaleria w Grudziądzu</i>	b.d.	2010	
18.	<i>Twierdza Grudziądz: ochrona, zarządzanie, zagospodarowanie: materiały pokonferencyjne</i>	A. Wajler (red.)	2012	
19.	<i>Tajemnice Klasztoru Benedyktynek w Grudziądzu</i>	A. Wajler (red.)	2014	
20.	<i>Ulice i zaułki Grudziądza</i>	D. Schoenwald	2015	
21.	<i>Wpisani w dzieje miasta: znani i mniej znani ludzie Grudziądza na przestrzeni wieków</i>	b.d.	2016	
22.	<i>Cymelia grudziądzkiej fotografii ze zbiorów Muzeum w Grudziądzu i Zbigniewa Zawadzkiego</i>	Z. Zawadzki	2018	
23.	<i>Grudziądz – poczyj to</i>	M. Żebrowski	2019	

24.	<i>Grudziądz stolicą kawalerii</i>	b.d.	2000	Urząd Miejski w Grudziądzu
25.	<i>Grudziądz na weekend</i>	M. Czepek (red.)	2007	
26.	<i>Grudziądz na weekend</i>	M. Czepek M. Frencel A. Ściborowska (red.)	2008	
27.	<i>Grudziądz na weekend</i>	M. Czepek (red.)	2010	
28.	<i>Grudziądz na weekend</i>	M. Czepek (red.)	2011	
29.	<i>Zamek w Grudziądzu w świetle badań archeologiczno-architektonicznych</i>	M. Wiewiór (red.)	2012	
30.	<i>Paszport małego odkrywcy historii: 100. rocznica powrotu Grudziądza do Macierzy</i>	b.d.	2019	
31.	<i>100 lat regionu grudziądzkiego w Niepodległej: 1920–2020</i>	M. Żebrowski (red.)	2020	Wydawnictwo SGK – Tomasz Kowalski
32.	<i>Twierdza Grudziądz: przewodnik</i>	W. Grabowski T. Kowalski P. Nowiński M. Żebrowski	2014	
33.	<i>Grudziądz – panorama miasta</i>	b.d.	2015	
34.	<i>Twierdza Grudziądz: przewodnik</i>	W. Grabowski T. Kowalski P. Nowiński M. Żebrowski	2016	
35.	<i>Grudziądz: atlas historyczny: mapy i plany zbiorów Archiwum Państwo- wego w Toruniu oraz Muzeum im. Ks. Dr. Władysława Łęgi w Grudziądzu</i>	D. Schoenwald J. Bonczkowski (oprac.)	2017	
36.	<i>Stacja kolejowa Grudziądz</i>	M. Wiśniewski	2017	
37.	<i>Cytadela w Grudziądzu – plan</i>	W. Grabowski	2018	
38.	<i>Grudziądz: historia lotniska i zdjęć lotniczych miasta 1904–1945</i>	A. Gawlak W. Grabowski D. Schoenwald	2019	
39.	<i>Grudziądz: poczytaj to</i>	M. Żebrowski	2019	Wydawnictwo Kalamarski
40.	<i>Grudziądz – miasto nad Wisłą</i>	K. Miller i in.	2004	
41.	<i>Grudziądz 1945: wspomnienia</i>	K. Miller i in.	2007	
42.	<i>Grudziądz moje miasto</i>	J. Krzyś	2009	
43.	<i>Twierdza Grudziądz: monografia</i>	J. Franczak i in.	2010	Wydawnictwo Regnum
44.	<i>Grudziądz: kronika miasta</i>	Z. Otremba	2007	
45.	<i>Grudziądz: kronika powiatu</i>	Z. Otremba	2010	
46.	<i>Gmina Grudziądz: historia i współczesność</i>	Z. Otremba	2015	
47.	<i>Grudziądz i okolice na starej karcie pocztowej</i>	b.d.	2018	

Tabela 3. (c.d.)

Lp.	Tytuł	Autor	Rok wydania	Wydawca
48.	<i>Grudziądz w malarstwie Józefa Mrotka</i>	b.d.	2004	Biblioteka Miejska im. Wiktora Kulerskiego
49.	<i>Historia zamków w Grudziądzu</i>	R.B. Kucharczyk	2015	
50.	<i>Z kart historii Zakładów Graficznych i Wydawniczych Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu 1894–1939</i>	R.B. Kucharczyk	2020	
51.	<i>Śladami okruchów historii przez Powiat Grudziądzki</i>	H. Pasik	2017	KRD – Obsługa Poligraficzno-Reklamowa
52.	<i>Przewodnik turystyczny po powiecie grudziądzkim</i>	b.d.	2018	
53.	<i>XX-lecie powiatu grudziądzkiego</i>	b.d.	2018	
54.	<i>Grudziądz i okolice na starej karcie pocztowej. T. 2</i>	R. Kucharczyk (red.)	2006	Lenz i Załęcki
55.	<i>Grudziądz i okolice na starej karcie pocztowej. T. 3</i>	R. Kucharczyk M. Kucharczyk (red.)	2007	
56.	<i>Grudziądz i okolice na starej karcie i fotografii. T. 4</i>	R. Kucharczyk M. Kucharczyk (red.)	2008	
57.	<i>Grudziądz w latach 1920–1939</i>	Z. Waszkiewicz	2008	Wydawnictwo Adam Marszałek
58.	<i>Grudziądz w latach 1920–1939</i>	Z. Waszkiewicz	2009	
59.	<i>Czas wolny i rozrywka w Toruniu, Chełmnie, Grudziądzu</i>	K. Mastykarz	2010	
60.	<i>Grudziądz: na pocztówkach z lat 1920–1939</i>	A. Wajler	2002	Wydawnictwo Muzeum Miejskiego
61.	<i>120 lat Muzeum w Grudziądzu</i>	b.d.	2004	
62.	<i>Perły archiwalne grudziądzkiego muzeum</i>	b.d.	2016	
63.	<i>Grudziądz w 1920 r.</i>	J. Krzyś	2005	Fundacja na Rzecz Tradycji Jazdy Polskiej
64.	<i>Grudziądz – kawaleryjska stolica</i>	J. Krzyś	2010	
65.	<i>Kawaleryjski Grudziądz</i>	K. Skowrońska	2008	Kolo Miłośników Dziejów Grudziądza
66.	<i>Grudziądz i okolice: przewodnik</i>	S. Poręba	2009	
67.	<i>Grudziądz</i>	J. Müller	2008	Vega Studio
68.	<i>Grudziądz</i>	J. Müller	2009	
69.	<i>Powiat grudziądzki: przewodnik</i>	A. Urbański (red.)	2005	Wydawnictwo Urbański (na zlecenie Starostwa Powiatowego)
70.	<i>Powiat grudziądzki: przewodnik</i>	A. Urbański (red.)	2006	

71.	<i>Dzieje fortyfikacji Grudziądza: XXVIII seminarium krajoznawcze Wojska Polskiego</i>	K. Czerepowicki i in.	2014	Departament Wychowania i Promocji Obronności MON
72.	<i>Grudziądz – miasto na bursztynowym szlaku</i>	L. Domowicz	2007	Epros
73.	<i>Lotniczy Grudziądz: 100 lat polskiego lotnictwa na ziemi grudziądzkiej w fotografii</i>	b.d.	2020	Fundacja Lotniczy Grudziądz
74.	<i>Kształtowanie zieleni Grudziądza</i>	b.d.	2016	Gmina-Miasto Grudziądz
75.	<i>Grudziądz: miniprzewodnik</i>	T. Rauchfleisz H. Stopikowski	2004	Grudziądzkie Towarzystwo Kultury
76.	<i>Grudziądz: przewodnik: zabytki, hotele, restauracje, puby, kluby, informacje, wypoczynek, atrakcje</i>	J. Zaborowska M. Nasieniewski P. Biłski (zdj.)	2015	Grupa Edeon
77.	<i>Grudziądz: barwy miasta</i>	M. Żebrowski	2010	JM Stefko
78.	<i>Przewodnik rowerowy po okolicach Grudziądza</i>	M. Czeppek (red.)	2005	Koło Przewodniczek przy Oddziale PTTK w Grudziądzu
79.	<i>Grudziądz i okolice na starej karcie pocztowej. T. 5</i>	R. Kucharczyk (red.)		KRD Rajmund Karolak, Dariusz Zieliński
80.	<i>Grudziądz: ulice – dziś i wczoraj</i>	L. Misiaczek	2014	Lech Misiaczek
81.	<i>Grudziądz – miasto z ulańską fantazją: przewodnik – zabytki, hotele, restauracje, puby, kluby, informacje, wypoczynek, atrakcje</i>	b.d.	2010	Multi Level
82.	<i>Grudziądz miastem Chrystiana</i>	J. Guniewicz (oprac.)	2002	Polskie Towarzystwo Historyczne
83.	<i>Okolice Grudziądza na starej pocztówce</i>	R. Kucharczyk	2015	Ryszard Bogdan Kucharczyk
84.	<i>Gmina Grudziądz i Ziemia Grudziądzka</i>	D. Dulcka i in. (tekst)	2010	Studio ART. F. W.
85.	<i>Grudziądz: miasto i powiat</i>	B. Dąbrowski P. Grochowski	2004	Unigraf
86.	<i>Grudziądz, jakim go widzę</i>	W. Havelko-Wizo	2018	Wizo-Art
87.	<i>Polska znana i mniej znana: Toruń, Bydgoszcz, Chełmno, Grudziądz, Mazury, Krutyńia, Września, Szlak Piastowski, Szczecin, Ziemia Lubuska</i>	E. Dzikowska	2017	Wydawnictwo Bernardinum
88.	<i>Grudziądz: miasto niezwykle</i>	Z. Szczepanek	2012	Wydawnictwo Mlotkowski

Tabela 3. (c.d.)

89.	<i>Ogarnij miasto: miejski przewodnik subiektywny</i>	M. Kaliszewska	2017	Wydawnictwo Ogarnij Miasto
90.	<i>Twierdza Grudziądz: mapa fortyfikacji i garnizonu</i>	b.d.	2017	Wydawnictwo Pracowni JB72
91.	<i>Walory przyrodnicze i kulturowe powiatu grudziądzkiego</i>	H. Arendtt	2012	Wydawnictwo Starostwa Powiatowego
92.	<i>Grudziądz wczoraj</i>	S. Redlarski	2008	b.d.

Źródło: opracowanie własne

Jak można zaobserwować, na podstawie danych zamieszczonych w Tabeli 3., większość pozycji dotyczących Grudziądza zostało opublikowanych przez instytucje publiczne związane z miastem, jak np. Miejski Ośrodek Rekreacji i Wypoczynku, muzeum, czy biblioteka, a także przez oficyny działające na zlecenie tych organów. Sporadycznie pojawiają się publikacje powstałe z inicjatywy różnego rodzaju towarzystw, jak np. PTTK, Grudziądzkie Towarzystwo Kultury, Polskie Towarzystwo Historyczne – badających kulturę i historię regionu lub promujących turystykę regionalną. Wiele jest publikacji przygotowywanych bezpośrednio przez organy miasta. Są to przede wszystkim informatory skierowane do turystów. Druga grupa publikacji związana jest z różnego rodzaju zjazdami i konferencjami naukowymi dotyczącymi Grudziądza, zaś trzecia to jednoautorskie monografie przygotowane przez pasjonatów lub specjalistów, zgłębiających tematy regionalne. Dominują publikacje popularyzatorskie, w sposób ogólny omawiające walory miasta, ale są też publikacje poświęcone walorom historycznym, kulturowym, architektonicznym, promujące określone typy turystyki (np. rowerową czy wodną).

Podsumowując, pomimo iż rynek wydawniczo-księgarski na terenie Grudziądza nie należy, z uwagi na wielkość aglomeracji, do szczególnie rozwiniętych, to jednak walory przyrodniczo-architektoniczne miasta i regionu powodują potrzebę przygotowywania publikacji turystycznych oraz różnego rodzaju regionalistów. Niewątpliwie coraz częściej będzie można obserwować sytuację, w której turyści będą wykorzystywali podczas swoich wycieczek źródła elektroniczne, w tym dobrze opracowane strony dla zwiedzających. Dlatego należałoby się zastanowić czy wydawcy, którzy do tej pory koncentrowali się na tradycyjnych publikacjach regionalnych, nie powinni przygotować swojej oferty w wersji elektronicznej, a nawet multimedialnej. Interaktywność charakterystyczna dla publikacji multimedialnych może bowiem być szczególnie atrakcyjna w przypadku książki turystycznej, integrując różne kanały przekazu informacji oraz odsyłając do filmów, ilustracji i portali, które w pełni zaprezentują bogactwo regionu.

Bibliografia

- Alejziak, Wiesław (2000). *Turystyka w obliczu wyzwań XXI wieku*. Kraków: Albis.
- Altkorn, Jerzy (2006). *Kanały dystrybucji usług turystycznych: pomocnicze materiały dydaktyczne*. Kraków: Akademia Ekonomiczna.
- Cymańska-Garbowska, Barbara & Steblik-Właźlak, Barbara (2014). *Turystyka*. T. 1. Podstawy turystyki. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Danielewicz, Jerzy (red.) (1992). *Dzieje Grudziądza*. Grudziądz: Grudziądzkie Towarzystwo Kultury.
- Dawidowicz-Chymkowska, Olga (oprac.) (2020). *Ruch Wydawniczy w Liczbach*. T. 69. Warszawa: Biblioteka Narodowa.
- Dunaj, Bogusław (red.) (2001). *Popularny Słownik Języka Polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Wilga.
- Gaworecki, Władysław (2010). *Turystyka*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Główny Urząd Statystyczny (2019). *Turystyka w 2018 r.* Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Jagusiewicz, Andrzej (2000). *Zasoby dziedzictwa kulturowego i historycznego jako wartości turystyczne*. Warszawa: Instytut Turystyki.
- Jędrusiak, Tadeusz (2008). *Turystyka kulturowa*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Kaczmarek, Jacek, Stasiak, Andrzej & Włodarczyk, Bogdan (2010). *Produkt turystyczny*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Kaczmarska, Anna (2014). Wybrane czynniki rozwoju turystyki. *Studia Ekonomiczne*, **176**, 201–215.
- Kapferer, Jean-Noel (2008). *The New Strategic Brand Management*. London: Kogan Page.
- Mączak, Antoni (1978). *Życie codzienne w podróżach po Europie w XVI i XVII wieku*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Orłowicz, Mieczysław (1914). *Przewodnik po ziemiach dawnej Polski, Litwy i Rusi*. Warszawa: Wydawnictwo Eugeniusza Starczewskiego.
- Schonewald, Dawid & Bonczkowski, Janusz (oprac.) (2017). *Grudziądz: atlas historyczny: mapy i plany zbiorów Archiwum Państwowego w Toruniu oraz Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi w Grudziądzu*. Grudziądz: Wydawnictwo SGK – Tomasz Kowalski.

A book as a tourist product (on the example of Grudziądz)

ABSTRACT: The purpose of the paper was to present the importance of regional and tourism books for the tourism market on the example of the town of Grudziądz, Poland. The paper discusses the concept of and the motivations for heritage tourism as well as the role of the tourism product, which includes tourism and heritage books. Also, the reasons for purchasing tourism products are discussed and different types of tourism books are presented based on the example of the publishing market in Grudziądz. Finally, the paper presents different types of tourism publications related to the Kujawsko-Pomorskie region of Poland, specifically the town of Grudziądz.

KEYWORDS: book market, tourism product, regional book, tourism book